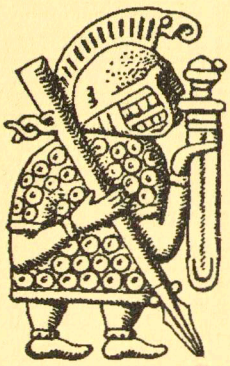

FORNVÄNNEN

JOURNAL OF SWEDISH ANTIQUARIAN RESEARCH

Stil II
Åberg, Nils
Fornvännen 17, 1-26
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1922_001
Ingår i: samla.raa.se

Stil II.

Av

NILS ÅBERG.

Folkvandringstidens nordiska djurornamentik bildar en sammanhängande utveckling, och av de trenne stilar, i vilka Salin indelat densamma, är den första moder till den andra och denna till den tredje.[1] För den följande undersökningen blir därför av vikt att bestämma tiden för den första stilens början, blomstring och förfall; därför må här förutskickas en kortfattad karaktäristik av stil I.

Det för stil I mest säregna draget, genom vilket denna skiljer sig såväl från sina provinsialromerska förebilder liksom även från stil II, är den halvrunda eller U-formade ögoninfattningen, vilken sällan saknas hos den fullt utbildade stilen. Först då en sådan utbildats, har den skandinaviska utvecklingen på allvar börjat sin frigörelse från de utländska förebilderna, och först då kan man tala om en verklig stil I. Vi

[1] Jfr *Stil III och Jellingestil, Fornvännen* 1921. I det därstädes sid. 64 not 1 anförda arbetet av Lindqvist framhålles, att såväl stil I som stil II haft sina rötter i 400-talets klassiska konst. Stil I är influerad från Västeuropa (såsom Salin tidigare framhållit). Varifrån impulserna till stil II kommit säges ej, men framställningen ger antydningsvis vid handen, att de utgått från något mera ostligt beläget område. Den på klassiska förebilder från 400-talet direkt återgående karvsnitt- och rankornamentiken, känd bl. a. från fyndet vid Sjöröd, skulle enligt Lindqvist vara densamma som i förändrad form återfinnes i Vendelgravarnas stil II. Lindqvists framställning är ännu alltför knapphändig för att upptagas till någon allvarligare prövning. Man frågar sig emellertid, om ej Lindqvist i nämnda uppsats i något för hög grad hängivit sig åt det slags "typologi", vilket han själv karaktäriserat i *Ymer* 1921, sid. 214.

Överstycket: djurfigur från Åloppe-fyndet, lerkärlsornament från skånsk gånggrift.

hava alltså i första hand att undersöka, när ögoninfattningen hos stil I kommer till utveckling.

Silverbleckfibulornas nedåt bitande djurhuvuden mellan båge och fot sakna ögoninfattning, och det är först hos den gjutna typen Salin[1] fig. 534 som en sådan påträffas. Fibulan Salin fig. 534 besitter å överstycket fyra och upptill å fotskivan två fyrfotadjur, som sakna ögoninfattning och som närmast ansluta sig till de provinsialromerska förebilderna.[2] Liknande är förhållandet hos den till 400-talets senare hälft eller slut hörande fibulan Salin fig. 502. De nedåt bitande djurhuvudena hava här försetts med en otydlig ögoninfattning, men de utmed kanterna liggande fyrfotadjuren sakna en sådan och äro närmast av provinsialromersk karaktär. Vi kunna härav sluta, att fibulorna Salin fig. 534 och 502 visa stil I i dess första början.

Till en likartad uppfattning ledes man vid studiet av andra med de föregående ungefär samtida fornsaksgrupper. Å de äldre guldhalskragarna förekomma filigrandjur av nästan provinsialromersk karaktär, utan ögoninfattning (Salin fig. 499—500). Den yngsta guldhalskragen åter visar djur- och människoframställning såväl med som utan ögoninfattning (Salin fig. 501).[3] Ett av de tidigare föremålen, där stil I nått sin fulla utbildning, är den U-formade silverdoppskon från Sjörödfyndet (Salin fig. 530). Härav synes alltså framgå, att stil I ej förekommer så tidigt som vid 400-talets mitt, men att den utvecklas under loppet av århundradets senare hälft, sannolikt närmare århundradets slut än mitt.

---

[1] I det följande använda litteraturförkortningar äro:

Salin = B. Salin, *Die altgermanische Thierornamentik*, Stockholm 1904.

Barrière-Flavy = C. Barrière-Flavy, *Les arts industriels des peuples barbares de la Gaule*, Toulouse 1901.

Lindenschmit I—V = L. Lindenschmit, *Altertümer unserer heidnischen Vorzeit*, Bd I—V, Mainz 1864—1911.

[2] En del av djuren besitta dock redan upphöjda konturlinjer.

[3] Denna halskrage torde tillhöra 500-talets början eller förra hälft.

Till en början intager stil I en ganska blygsam plats inom den nordiska ornamentiken. Under sitt tidigare skede är den, liksom de provinsialromerska förebilderna, inskränkt till kanterna eller smala zoner, men å ytorna dominera karvsnitt och rankornamentik. Det är egentligen först inemot 500-talets mitt som den nordiska djurornamentiken gör sig kvitt det provinsialromerska arvet och övergår från att vara kantornering till att bliva yttäckande. Expansionen över ytorna kunde emellertid endast ske genom ett frångående av den ursprungliga djurframställningen och ett övergående i mera ren ornamentik, och därmed stod djurornamentiken av stil I inför upplösning och degeneration. Detta förhållande är också lätt förklarligt. De ursprungliga fyrfotadjuren kunde nämligen utan större risk för det organiska sammanhanget tänjas ut på längden, men däremot ej på bredden, och stil I är alltså till sin grundkaraktär en kantornering, men ej ytornering. För att bli det senare måste djurkropparna endera tänjas ut på bredden eller läggas på varandra till dess de flyta sönder i ett gytter av kroppar och lemmar eller också erhålla en mera bandartad hopslingning. I båda fallen går utvecklingen mot sin upplösning. Stil I är till sitt ursprung provinsialromersk och utvecklas så länge den bevarar de ursprungliga traditionerna, men sedan den brutit med dessa och helt germaniserats, d. v. s. övergått att bliva yttäckande, står den inför slutskedet i sin utveckling.

Den yngre utvecklingen av stil I framträder kanske tydligast å de stora skandinaviska spännena från 500-talet. Spännet Salin fig. 519 tillhör de tidigare föremålen, å vilka stil I uppträder såsom yttäckande ornamentik.[1] Här täcker djurornamentiken överstycke, båge och fotskiva, och de förut dominerande spiralrankorna hava endast förmått hålla sig kvar

[1] Lindqvist (anf. arb. sid. 68) anser, att det ifrågavarande spännet visar stil I "på ett tidigt stadium". Kanske får detta uttalande tolkas så, att spännet skulle tillhöra ungefär samma tid som fyndet från Sjöröd. I så fall synes mig av typologiska skäl (!) dateringen för tidig.

å bågens sidokanter. Djuren utmed kanterna hava ännu bibehållit ganska ursprungliga drag och visa ingen starkare degeneration, men däremot hava djuren å ytorna börjat flyta sönder, och det är tydligt, att nästa steget i utvecklingen leder till den gyttriga mosaik av kroppar och lemmar, som vi finna å de yngsta spännetyperna. På denna väg blir alltså resultatet en hopplös degeneration. Den andra utvecklingslinjen däremot, med tendens mot bandornamentik, räddar djurornamentiken från undergång och leder över i stil II.

Som nyss framhållits kunna djurkropparna dragas ut på längden, utan att därför behöva förlora det organiska sammanhanget. Redan tidigt, innan ännu stil I hunnit fullt utvecklas, anträffas inom den nordiska ornamentiken, exempelvis å guldhalskragarna, djurfigurer med smalt utdragna och nästan bandartat böjda kroppar. Denna tendens mot bandornamentik möjliggör ävenledes för stil I att lämna kanterna och bliva yttäckande. Djurkropparna dragas då ut i bandliknande slingor, likaledes lemmarna, och det hela vävs slutligen ihop till ett yttäckande flätverk såsom hos Salin fig. 538.

Ornamentiken å det sistnämnda spännet är emellertid ännu ingen renässans utan snarast ett kaos; den är varken djur- eller bandornamentik, utan ett mellanting och delvis med högst förvirrad komposition. Även här leder alltså utvecklingen ut i en fullständig upplösning. Mellan den förvirrade bandflätningen hos Salin fig. 538 och bandornamentiken i stil II finnas inga övergångar. Från hela Skandinavien kännas inga exempel på en sammansmältning av stil I och ren bandornamentik, och därför framträder här ingen full kontinuitet i utvecklingen mellan stil I och II. Men övergångarna, som saknas i Skandinavien, förefinnas, såsom av det följande skall framgå, på kontinenten.

Den kraftiga expansionen av stil I inträder först sedan densamma germaniserats och blivit yttäckande, alltså ingått i sitt degenerationsskede. Det är en på samma gång livskraftig och döende ornamentik, som vid 500-talets mitt börjar sprida

sig bland germanfolken på kontinenten. Det livskraftiga är smaken för djurornament, men stil I har spelat ut sin roll, även om den förmår hålla sig kvar ännu i 50 år. Under loppet av dessa 50 år försiggår emellertid renässansen.

På kontinenten uppträder stil I delvis med fullkomligt samma karaktärer som i Skandinavien — exempel härpå erbjuda longobardspännena (Salin fig. 637—38) — men dessutom förenar den sig här med ren bandornamentik, och steg för steg kunna vi följa dess utveckling vidare för att se, huru den genom en rad av omärkliga mellanled övergår i stil II. På kontinenten ligger utvecklingen mellan stil I och II i obruten kontinuitet, och här måste det därför hava varit som stil I upptagit något nytt element, som givit den förnyad livskraft och möjliggjort utvecklingen till stil II. Detta nya element är bandornamentiken.

Det verkligt nya i stil II är bandornamentiken, men djurens huvuden och lemmar äro arvet från stil I. I vår undersökning av sambandet mellan de tvänne stilarna kunna vi alltså till en början lämna bandornamentiken å sido. Djurlemmarna i stil I övergå ganska oförändrade i den yngre stilen (jfr Salin fig. 516—17 och 543—44), men däremot undergå djurens huvuden avsevärda förändringar (jfr Salin fig. 515 och 542). De sistnämnda bliva sålunda för vår undersökning av den största betydelsen, och den allra viktigaste detaljen blir ögoninfattningen.

Det visar sig under utvecklingens gång, att ögoninfattningen, som hos stil I vanligen är halvrund eller U-formad, börjar öppna sig och slå ut i flikar uppåt eller nedåt, på så sätt ledande över i stil II. Denna utveckling framträder visserligen icke alltid fullt tydligt, enär även hos äldre stil I ögoninfattningen understundom kan vara så öppen, att den lätt förväxlas med den yngre formen, då denna är mindre typiskt utbildad.[1] Hålla vi oss emellertid till de verkligt karaktäristiska och representativa fallen, framstår utvecklingsgången

[1] Ett exempel härpå erbjuder spännet Salin fig. 490.

klart och tydligt, och någon tvekan behöver i dylika fall icke uppstå.

Se vi oss då först omkring bland det skandinaviska materialet, finna vi i allmänhet endast en svag tendens till utveckling mot stil II.[1] Ehuru alltså Skandinavien icke står främmande för den begynnande utvecklingen av stil II, är det dock kanske huvudsakligen på kontinenten, som man finner den flytande utvecklingen mellan de två stilarna. I fig. 1 åskådliggöres detta. Här äro övergångarna mellan äldre och yngre former så omärkliga, att det stundom kan bliva svårt att avgöra, var stil I upphör och stil II vidtager. Hos nr 1—2 förekomma de för stil I utmärkande ögoninfattningarna, hos nr 5—6 ha dessa öppnats, dock utan att löpa ut i flikar. Nr 3—4 hava fortfarande bibehållit ganska trånga ögoninfattningar, vilkas ändar likväl blivit omböjda; hos nr 14—16 ha infattningarna öppnat sig och löpt ut i elegant böjda flikar; hos andra åter har den ursprungliga U-formen helt utplånats, och ögoninfattningen har hos dem ofta blivit vinkelböjd och försedd med en utdragen flik, vanligen riktad nedåt och bakåt.

Av de i fig. 1 återgivna djurhuvudena i stil II besitta flertalet en ögoninfattning, vilken i likhet med förhållandet i stil I omramar hela bakhuvudet (undantag nr 41—46). Detsamma gäller för många av de i fig. 2 avbildade djurhuvudena i silver-

[1] Exempel på ögoninfattning av stil I med mer eller mindre utpräglad tendens mot stil II äro: Rygh, *Norske oldsager*, fig. 201, 259 a, 269 b, *Aarsberetning* 1867, Pl. II, fig. 24 a—b, *Ant. Tidskr.* II, Pl. 1, fig. 2, *Svenska fornsaker*, fig. 419 a, Schetelig, *Crucif. brooches*, fig. 191, Lindqvist, anf. arb. fig. 3—4. Föremålen tillhöra alla 500-talets senare hälft eller tidigast mitt. — Lindqvist anser, att det av honom fig. 3 avbildade Broholmsbeslaget uppvisar "en mera naturaliserad nordisk skepnad", stilistiskt (och kronologiskt?) jämnställd med den äldsta guldhalskragens halvromerska djur. Utvecklingen skulle sedan åstadkomma en reducering av lemmarna till smala band, som dragas ut på längden och krökas i allehanda krumbukter, såsom exempelvis anf. arb. fig. 4. Av typologiska skäl(!) synes mig denna uppfattning felaktig. Djurhuvudet å Broholmsbeslaget är icke av halvklassiskt ursprung utan uppkommet mera på lek genom hopparning av två hela djur i sen stil I (jfr. Sv. F. fig. 419 a, där de båda djuren äro något mera åtskiljda). Huru uppfattar Lindqvist de båda djurkropparna? Kanske som håret på Medusas huvud?

tauschering på järn. Bland dem ingå de yngsta degenerationerna, och det framgår sålunda härav, att den kontinentala stil II under hela sin utveckling i stor utsträckning bevarar en ögoninfattning, vilken så tillvida ansluter sig till stil I, att den omramar hela bakhuvudet.[1]

Inom den motsvarande skandinaviska stilen är förhållandet något annorlunda. Där uppträder visserligen ofta en ögoninfattning av nyssnämnda slag, men vanligare är dock, att denna icke omramar hela bakhuvudet, utan upphör vid ögats bakre del (jfr Salin fig. 542). Den kontinentala stilen står alltså i detta avseende närmare stil I än fallet är med dess skandinaviska motsvarighet. Härigenom stödes antagandet, att övergången mellan de båda stilarna huvudsakligen försiggått på kontinenten. I det följande skall också framdragas andra bevis härför.

Den bandornamentik, varmed stil II så ofta är förenad, har ursprungligen intet med den senare att skaffa. Den förra kan därför till sitt ursprung vara äldre än djurornamentiken, men däremot kan stil II ej tänkas vara äldre än den bandornamentik, av vilken den influerats. Huru långt nu denna bandornamentik skulle kunna följas tillbaka i tiden är svårt att beräkna. Om vi ägt en fullständigare kunskap om olika tiders konst, alltså icke endast från metallföremålen i gravarna, utan även å ben, trä och tyger, skulle det säkerligen visat sig, att bandornamentik i en eller annan form förekommit under alla tider. Enstaka fynd av bandornamentik å träföremål, exempelvis från Kragehul mosse, berättiga alltså icke utan vidare till slutsatser angående bandornamentiken i stil II. Det

[1] Vid djurhuvudets utveckling i övrigt hava inflytelser från olika håll kunnat medverka. Sålunda torde de krökta näbbarna i många fall gå tillbaka på fågelhuvuden av frankisk-gotisk stil. Ett dylikt ursprung är otvivelaktigt hos de i stil II utbildade S-formade fibulorna (Salin fig. 186) samt fibulorna eller beslagen i form av en krumböjd fågel. Även förekomma ibland huvuden av vildsvinsliknande utseende. Det faller emellertid utanför denna framställning att i detalj redogöra för alla dylika varianter, och vi inskränka oss till att framhålla, att djurornamentiken under sitt renässansskede upptagit detaljmotiv från olika håll.

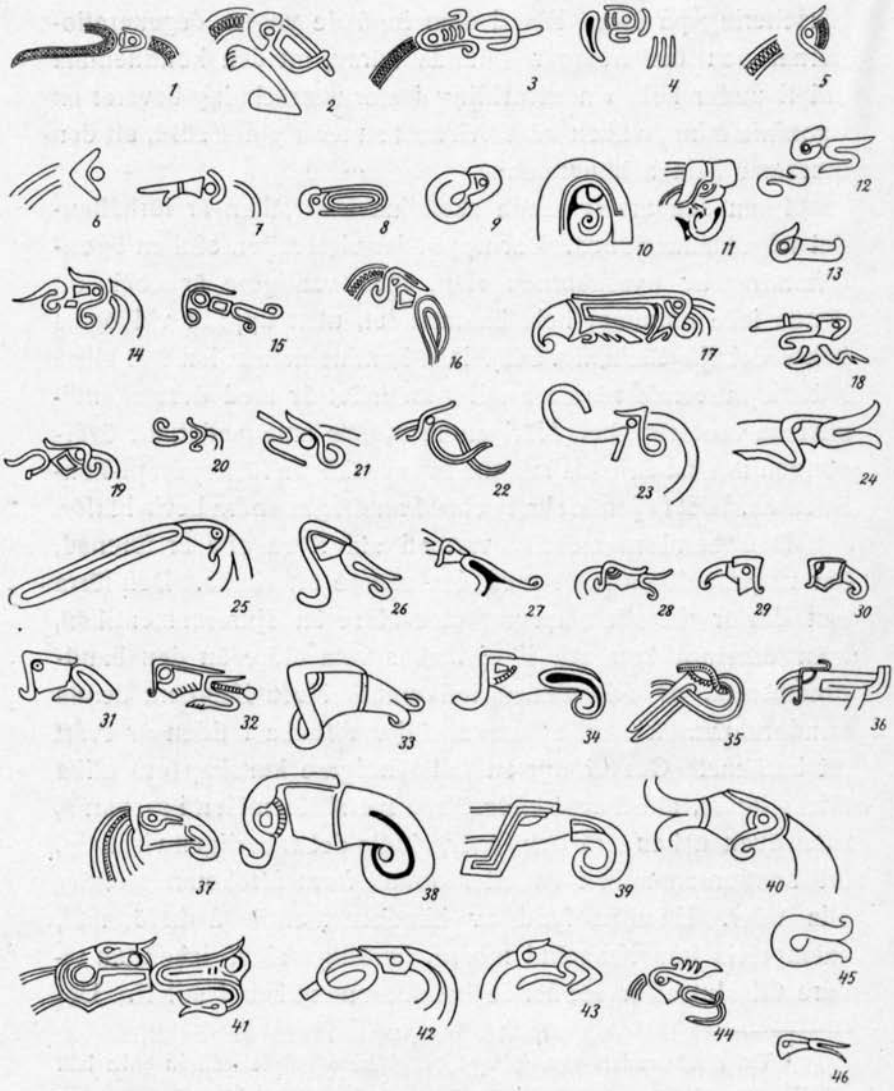

Fig. 1. Kontinentalgermanska djurhuvuden i stil I—II i prässat eller gjutet mönster.
(Nr 25 i sten, nr 10—11 från England).

för oss viktiga är däremot att veta, när bandornamentiken (av stil II karaktär) börjar uppträda på metall och blir en av de ledande konstarterna. I stort sett äro vi också i stånd att åt-

minstone tillnärmelsevis bestämma tidpunkten härför. Å de stora skandinaviska och kontinentalgermanska spännetyperna från 500-talets förra hälft dominera karvsnitt och rankornamentik, men bandflätning saknas ännu. Omkring århundradets mitt eller strax därefter försvinna emellertid dessa ornerings-sätt och efterträdas i Skandinavien av stil I, på kontinenten

Fig. 2. Kontinentalgermanska djurhuvuden i stil II i silvertauschering på järn.

av stil I och bandornamentik. Detta är den första kraftiga livsyttringen av den bandornamentik, varom här är fråga. Av det följande skall också framgå, att bandornamentiken ofta uppträder i prässat mönster å tunna metallbleck, vilka vanligen mycket nära ansluta sig till den longobardiska stilen i Italien, och vilka huvudsakligen tillhöra tiden efter 500-talets mitt. I Italien utvecklar den longobardiska konsten, sannolikt under bysantinskt inflytande, en mycket rik bandornamentik, vilken sedan överföres till folken i det inre Germanien. Ehuru

bandornamentiken i Mellaneuropa delvis kan tänkas hava varit oberoende av longobardiskt inflytande och alltså kanske äldre än detta, synas dock alla skäl tala för, att denna ornamentik nått sin höjdpunkt först efter longobardernas infall i Italien.[1] Om så är fallet, har man knappast att vänta fullt utbildad stil II före år 568. Ty det sannolika är, att det är denna bandornamentik från söder, som möter djurornamentiken från norr, och som bidrager till den renässans av den senare, vilken framträder i stil II. För att emellertid bättre kunna överblicka dessa företeelser skola vi med tillhjälp av kronologiskt bestämbara fynd söka fastslå, huru länge stil I fortlevt på kontinenten och när stil II börjar uppträda därstädes.

Den germanska djurornamentiken i Italien har införts dit med longobarderna och är alltså i stort sett yngre än år 568. Flertalet italienska longobardspännen äro ornerade i stil I, men däremot sakna de yttäckande stil II. Liknande är förhållandet med de longobardiska guldkorsen. Av dem jag sett i original eller avbildning hava endast två varit ornerade i stil II, de övriga i stil I eller försedda med bandflätning utan djurhuvuden. Det framgår härav, att stil I måste hava fortlevt en avsevärd tid efter longobardernas infall i Italien, kanske till århundradets slut eller möjligen ännu något längre.

För en dylik datering av stil I talar även ett gravfynd från Hintschingen i Baden.[2] Till fyndet höra: ett kors av prässat guldbleck med djurornamentik i stil I (typ fig. 1:2 och 7), en guldring med nött mynt av Justinus II (565—578), järnsvärd och hästbetsel av järn och brons, järnsöljor, varav två med sköldtorn, remändbeslag och andra rembeslag av järn, en scramasax, en sköldbuckla, en sporre, spjut- och pilspetsar, allt av järn och ofta prytt med ornament i silvertauschering, dels spiraler och andra geometriska ornament, dels en simpel djurornamentik, närmande sig stil II. De silvertauscherade

[1] Det är dock icke uteslutet att longobarderna kommit i beröring med den bysantinska bandornamentiken redan på den tid, då de ännu bodde i Ungern.

[2] *Römisch-germanisches Korrespondenzblatt*, Bd. IX, H. 1.

föremålen, söljorna med sköldtorn och det nötta guldmyntet utvisa, att gravfyndet ej kan vara äldre än omkring år 600.

Till tiden omkring år 600 torde likaledes få hänföras det med djur- och bandornamentik prydda spännet Salin fig. 641, härrörande från Würzburg. De båda å spännets överstycke förekommande djuren hava en ögoninfattning i stil I.

I en grav från Impfingen i Baden har anträffats ett runt bronsspänne med djurhuvuden av typ fig. 1:6, alltså ögoninfattning närmast i stil I, samt en sölja med sköldtorn och stort beslag, prytt med löst kringströdda djurhuvuden av typ fig. 1:45.

Av betydelse för dateringen av stil I är även beslaget Salin fig. 680 från Nenzingen i Baden. Å detta uppträda djurhuvuden i fullt utbildad stil II jämte sådana, där ögoninfattningen bibehållit karaktären av stil I. Nu tillhör det ifrågavarande beslaget en sölja med väl utbildad sköldtorn[1] och är alltså icke äldre än omkring år 600, snarast något yngre. Fyndet från Nenzingen liksom även de förut omnämnda utvisa sålunda, att stil I på kontinenten fortlevt till tiden omkring år 600 eller sannolikt ännu något längre. Dess egentliga blomstringstid torde emellertid i stort sett kunna hänföras till 500-talets senare hälft.

Stil II är, såsom redan av det föregående framgått, delvis samtidig med stil I; tyngdpunkten i dess utveckling synes dock falla något senare. Från kontinenten härröra närmare 50 fynd, där stil II uppträder å söljor med sköldtorn eller å föremål, anträffade tillsammans med dylika. Den är också känd från en mängd andra föremål, vilka genom sin form eller ornamentik visa sig vara samtida med de föregående, och den uppträder slutligen också å ett antal burgundiska söljebeslag, tillhörande 600-talet. Då nu söljor med fullt utbildad sköldtorn ej förekomma tidigare än 500-talets slut, kan sålunda fastslås, att huvudmassan kronologiskt bestämbara fynd med stil II tillhöra tiden omkring eller efter år 600.

På kontinenten synes alltså stil II i stort sett icke upp-

[1] Hela söljan avbildad i Lindenschmit, *Das röm.-germ. Zentralmuseum*, Mainz 1889, Taf. X:11. Motbeslaget avbildat Salin fig. 676.

träda nämnvärt tidigare än i Skandinavien. Det återstår emellertid att något närmare undersöka, när de tidigaste fynden av ifrågavarande slag börja visa sig på kontinenten. Vi vända oss först till det longobardiska Italien.

Två guldkors, remändbeslaget Salin fig. 655 samt ett par andra italienska fornsaker besitta yttäckande ornamentik i stil II. För övrigt härskar stil I å longobardiska spännen och guldkors, och det vill härav synas som om stil II aldrig hunnit helt avlösa stil I som ytornamentik, innan den gammalgermanska konsten i Italien slocknade.

På longobardiska spännen uppträder emellertid understundom stil II i form av utmed fotskivans kanter hängande djurhuvuden. Hos äldre spännen av ifrågavarande slag förekomma ibland rudimentära huvuden, framträdande såsom små flikar upptill vid fotskivans sidor.[1] Å en mera utvecklad spännetyp från Castel Trosino, avbildad Pl. VIII:1 i *Monumenti antichi*, Bd XII, hava flikarna vuxit ut till verkliga djurhuvuden, vilka dock ännu ej fått karaktären av stil II. Så är däremot fallet med typen Salin fig. 350, som betecknar höjdpunkten i longobardspännenas utveckling, och som är avgjort yngre än de tidigaste italienska spännena av ifrågavarande slag. Det förefaller sålunda, som om dylika djurhuvuden ännu ej hunnit till full utveckling vid tidpunkten för longobardernas infall i Italien, utan först under århundradets sista fjärdedel.

Denna slutsats vinner även stöd genom analoga företeelser å andra germanska kulturområden. De angelsaxiska spännetyperna från 500-talets mitt och senare hälft — alltså de korsformade spännena och de med nedåt bitande djurhuvuden mellan båge och fot — erhålla understundom profilställda djurhuvuden utmed kanterna. Dessa äro ofta i stil I med en ögoninfattning, som öppnat sig och tenderar mot stil II (fig. 1:10—11). Fullt utbildad stil II saknas emellertid å nämnda spännen, varav framgår osannolikheten av, att nämnda stil kom-

[1] Ett exempel härpå erbjuder fig. 22:2 i Píč, *Starožitnosti země České*, Bd III, Prag 1909.

mit till utveckling i England under tiden närmast efter 500-talets mitt.

Av intresse i detta sammanhang är även ett spänne från Creuznach,[1] vilket försetts med tvenne från de nedersta knopparna å överstycket nedhängande djurhuvuden med en något öppen ögoninfattning i stil I. Spännet, vars överstycke och fotskiva visar en starkt degenererad djurornamentik, är av en sen typ, som ej kan vara tidigare än omkring år 600. Så länge hava alltså från sidorna utskjutande eller nedhängande djurhuvuden i stil I fortlevt, och det är sålunda icke sannolikt, att dylika huvuden i stil II kommit till utveckling någon avsevärd tid före århundradets slut.

Ett i kronologiskt avseende viktigt fynd, i vilket yttäckande stil I och II ingå, är en grav från Gammertingen i Hohenzollern.[2] Till detta gravfynd höra bl. a. följande föremål: ett rektangulärt prässat silverbleck med bandflätning och otydliga djurhuvuden med ögoninfattning i stil I (fig. 3); ett rektangulärt silverbeslag med djurhuvuden i stil I, dock med tendens hos ögoninfattningen att löpa ut i en flik uppåt (fig 4); ett rektangulärt silverbeslag med djurhuvuden i stil II (fig. 5); en sölja med begynnande sköldtorn och två dylika med ganska väl utbildad sköldtorn; två remändbeslag av Vendeltyp (= Salin fig. 334); två fyrkantiga remkorsningsbeslag av Vendeltyp (= Salin fig. 594); en s. k. "Spangenhelm". Fyndet från Gammertingen torde ej vara äldre än 500-talets sista årtionden.

Av det ovan sagda framgår alltså, att tyngdpunkten i den kontinentala stil II faller omkring eller efter år 600, samt att de äldsta fynden möjligen tillhöra 500-talets sista årtionden. Ett fullt exakt bestämmande av tidpunkten för stilens tidigaste uppträdande kan svårligen åstadkommas, men i varje fall torde intet hittills känt fynd av fullt utbildad stil II kunna hänföras till tiden före 500-talets sista fjärdedel. Detta jämte de typo-

[1] Avbildat å Pl. XVIII:4 i Lindenschmit, *Handbuch der deutschen Alterthumskunde*, Braunschweig 1880—89.

[2] Gröbbels, *Der Reihengräberfund von Gammertingen*, München 1905.

logiska förhållanden, vilka förut omnämnts, utvisa, att stil II icke utvecklats pårallellt med stil I, utan efterträtt denna.

På kontinenten uppträder stil I dels i form av hela djur — exempel härpå erbjuda longobardspännena — dels i förening med ren bandornamentik. Stil II förekommer vanligen såsom lösa huvuden (med eller utan halsar) utmed kanterna eller förenad med bandornamentik. I sistnämnda fall kunna även djur-

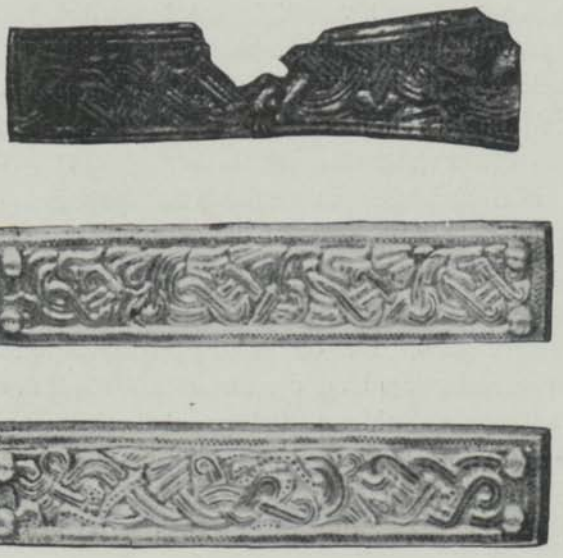

Fig. 3—5. Si. Gammertingen.
(Gröbbels, Der Reihengräberfund von Gammertingen, Pl. IX).

lemmar vara inkomponerade i mönstret, dock så att helhetsverkan blir mera bandornamentik än djurframställning. Mera sällan antar stilen karaktären av tillnärmelsevis organiskt sammanhållna fyrfotadjur; exempel härpå äro djurfiguren fig. 6 från ett prässat silverbleck, det i cirkel hoprullade djuret fig. 7 från en halvsfärisk silverskålla samt beslaget Salin fig. 657. Dylika fall äro emellertid som sagt sällsynta[1] och i regel är

[1] Därvid bortses från de orientaliska lejon, ofta med huvuden i stil II, vilka återgivas å burgundiska söljebeslag. Vi bortse även från sådana former som Salin fig. 709.

den kontinentala stil II mera ornamentik än djurframställning. Det är också denna övergång från djur till ornament, som räddar den germanska djurornamentiken från upplösning och undergång.

Efter denna allmänna översikt av den stilistiska och kronologiska ställningen av stil II övergå vi i det följande att behandla stilens utbredning på kontinenten. För översiktlighetens skull kommer därvid materialet att uppdelas i vissa grupper allt efter stilens uppträdande i prässat eller gjutet mönster eller i form av silvertauschering på järn. Vi börja med de föremål, vilkas ornamentik framställts i prässat mönster å tunna metallbleck. Då dylika prässbleck spela en framträdande roll bland Vendeltidens svenska fornsaker, skola vi för att giva en mera fullständig bild av dessas förekomst på kontinenten i det följande icke endast upptaga sådana med djurornament i stil I och II, utan även de med ren bandornamentik och i vissa fall även sådana med ornamentik av annat slag. Dock upptages ej i förteckningen prässade bleck från runda spännen, träämbar och hjälmar.

Fig. 6. 1/1. O. A. Münsingen (Württ.). (M. Stuttgart).

Fig. 7. 1/1. Wonsheim (Rhenhessen) (M. Worms).

Italien. Talrika guldkors; ornamentik bandflätning och stil I, sällan stil II.

Beringen, Kant. Schaffhausen (Schweiz). Guldkors; ornamentik gyttrig, utan bandflätning och stil I (Schweiz. Anz. 1911, sid. 25—26).

Lautlingen, O. A. Balingen (Württ.). Guldkors; ornamentik bandflätning med band av typ fig. 8 (Fundber. aus Schwaben XVIII: 1910, fig. 20).

Langenehringen (Bay.). Guldkors; ornamentik bandflätning med band av typ fig. 8, i mitten kopia av ett mynt av Focas (602—610). (Lindenschmit IV, Pl. 10 : 2).

Riedlingen (Württ.). Guldkors; ornamentik bandflätning i rosettliknande knutar (Lindenschmit III, H. 8, Pl. 6 : 4).

Museum Stuttgart. Guldkors; ornamentik bandflätning med band av typ fig. 8, delvis med huvuden i stil. I, i mitten ett människohuvud. (Lindenschmit III, H. 5, Pl. 6 : 5).

Gammertingen (Hohenzollern). Guldkors; ornamentik bandflätning. (Gröbbels, anf. arb. Pl. XI a).

Gammertingen (Hohenzollern). Guldkors; ornamentik bandflätning, i mitten ett människohuvud. (Gröbbels, anf. arb. text fig. 26).

Hintschingen (Baden). Guldkors; ornamentik stil I med huvuden av typ fig. 1:2 och 7. (Gravfyndet är förut beskrivet).

Wittislingen (Bay.). Fragment av ett guldkors; ornamentik bandflätning med band av typ fig. 8, några simpla djurhuvuden (stil I?) Tillhör ett rikt gravfynd från 600-talet. (Kataloge des Bay. Nationalmuseums, Bd. 4, München 1892).

Museum Turin (Italien).[1] U-format remändbeslag; bandornamentik och djurhuvuden i stil II.

Fig. 8. Si. 3/4. Schretzheim (Bay.). (Jahresber. des Hist. Ver. Dillingen, Bd. VIII, Pl. IV).

Salgen, Amt Mindelheim (Bay). Fragmentariskt silverbleck (remändbeslag?); ornamentik bandflätning. (M. Augsbg).

D:o. Remändbeslag av bronsbleck; ornamentik ej fullt karakt. stil II. (M. Augsbg).

Grav 53, Schretzheim (Bay.). Ett par remändbeslag av silverbleck i U-formad ram (fig. 8).

Grav 226, Schretzheim (Bay.). Ett par remändbeslag av silverbleck i U-formad ram; ornamentik geometriska figurer. Till fyndet hör bl. a. även ett spänne av typ Salin fig. 350 med djurhuvuden i stil II samt ett kedjesmycke med plattor, varav en försedd med två djurhuvuden i stil II. (Katalog der merow. Altert. von Schretzheim, Dillingen 1900—01).

Nordendorf (Bay.). Remändbeslag av bronsbleck i U-formad ram; ornamentik otydlig stil I och enkla bandslingor med band av typ fig. 8. (Salin fig. 674).

D:o. Ett par remändbeslag av silverbleck; ornamentik delvis bandflätning med band av typ fig. 8. (M. Augsbg).

O. A. Münsingen (Württ.). Remändbeslag av silverbleck i U-formad ram (som saknas); ornamentik upptill ett fyrfotadjur (fig. 6), utmed kanterna en rad djurhuvuden i stil II. (M. Stuttgart).

Egartenhof, O. A. Vaihingen (Württ.). Ett par remändbeslag av bronsbleck i U-formad ram; ornamentik bandflätning med band av typ fig. 8. (M. Stuttgart).

Oberflacht (Württ.). Remändbeslag av bleck i U-formad ram; ornamentik ej bandflätning. (M. Stuttgart).

Museum Stuttgart. Remändbeslag av silverbleck, fig. 9.

Sindelfingen, O. A. Böblingen (Württ). Ett par remändbeslag av silverbleck i U-formad ram; ornamentik bandflätning (band av typ fig. 8) med djurhuvuden i stil II, liknande fig. 1:16. (M. Stuttgart).

Ditzingen, O. A. Leonberg (Württ). Ett par remändbeslag av förg. silverbleck i U-formad ram; ornamentik djurhuvuden av typ fig. 1:4. (M. Stuttgart).

[1] Enl. benäget meddel. av Riksantikvarie Salin.

Bronnen, O. A. Laupheim (Würt.). Remändbeslag av silverbleck i U-formad ram; ornamentik bandflätning (band av typ fig. 8) med djurhuvuden av typ fig. 1:1. (M. Nürnbg.)

Pfahlheim (Würt.). Ett par remändbeslag av bronsbleck i U-formad ram; ornamentik bandflätning (band av typ fig. 8). (M. Nürnbg).

Metzingen (Würt.). Remändbeslag av bleck i U-formad ram; ornamentik bandflätning (band av typ fig. 8) med djurhuvuden i stil I (ögoninfattning av typ fig. 1:5). Lindenschmit, Röm.-Germ, Zentralmuseum, Mainz 1889, Pl. XI:13).

Kirchheim, (Würt.). Doppsko till svärdskida av bronsbleck i U-formad ram; ornamentik enkla bandslingor av typ fig. 8. (Lindenschmit II, H. XI, Pl. 5:2).

Grav 3, Krautheim (Baden). Åtta små beslag av bronsbleck i U-formad ram; ornamentik ett simpelt djurhuvud i stil I (likn. fig. 1:6). U-format remändbeslag av järn med lösa djurhuvuden i silvertauschering (typ fig. 2:9). (M. Karlsruhe).

Lupfen vid Oberflacht (Würt.). Doppsko till svärdskida av bronsbleck i U-formad ram; ornamentik tvänne stora djurhuvuden i stil II med ögoninfattning av typ fig. 1:17, spetsig haka och halvöppna käftar med spetsiga tänder. (Lindenschmit II, H. XI, Pl. 5:3).

Inzingen, Amt Griesbach (Bay.) Rektangulärt guldbleck; ornamentik bandflätning (band av typ fig. 8) med djurhuvuden av typ fig. 1:3. (M. f. Völkerk. Berlin).

Gammertingen (Hohenzollern). Rektangulärt silverbleck (fig. 3) från ett stort gravfynd, som förut beskrivits.

Gutenstein vid Sigmaringen (Hohenzollern). Svärd med skidbeslag av silver och brons; ornamentik en människoliknande varelse med rovdjurshuvud, beväpnad med spjut och ringsvärd; flere djurfigurer i otydlig stil II med bandartade halsar (band av typ fig. 8). (Lindenschmit IV, Pl. 29).

Fig. 9. 7,6 cm. Württemberg. (Lindenschmit, Handbuch, fig. 368).

Nordendorf (Bay.). Hängprydnad av guldbleck med tvänne djurhuvuden i stil II, typ. fig. 1:30. (Lindenschmit IV, Pl. 10).

Arnex, Kant. Waadt (Schweiz). Burgundisk sölja med beslag, i vars mitt infattats ett rektangulärt silverbleck; ornamentik bandflätning (band ungefär av typ fig. 8) med djurhuvuden av typ fig. 1:5. (M. Lausanne).

Bel-Air, Kant. Waadt (Schweiz). Burgundisk sölja med beslag, i vars mitt infattats ett rektangulärt silverbleck; ornamentik sannolikt prässad och bestående av bandflätning (band liknande fig. 8) med djurhuvuden av typ fig. 1:5. (Barrière-Flavy, Pl. A²).

Wonsheim (Rhenhessen). Två halvsfäriska silverskållor (bildande en kula) med prässade ornament, däribland ett djur i stil II (fig. 7). (M. Worms).

Dietersheim (Rhenhessen). Beslag av guldbleck på silver; ornamentik två

vildsvinshuvuden med spetsig haka, ett människohuvud m. m. (Lindenschmit III, H. XI, Pl. V: 4),

Anderlecht (Belgien). Sölja av frankisk form med ett infattat njurformat silverbleck å beslaget; ornamentik två huvuden i stil I, sannolikt uppkomna genom prässning. (Barrière-Flavy, Pl. A[5]).

Den ovanstående förteckningen utvisar, att prässade bleck uppträda talrikast i det longobardiska Italien samt i Bayern och Württemberg. Mot väster synas de ifrågavarande fornsakerna icke i nämnvärd grad hava överskridit Rhen, och från Gallien, som vid denna tid börjat isoleras från det övriga Germanien, kännes endast ett fynd, från Anderlecht i Belgien. Prässblecken synas lika litet som de longobardiska spännetyperna hava i större utsträckning introducerats på det f. ö. så rika rhenfrankiska området,[1] och härav liksom av fyndrikedomen i Italien, Bayern och Württemberg att döma är väl utvecklingen av dylika bleck huvudsakligen att tillskriva longobardiskt inflytande.

Stil II i gjutet mönster uppträder i följande antal fynd:[2]

Mellersta Tyskland 5	Baden 5
Nederländerna 1	Württemberg 26
Rhenfrankiskt område 40	Bayern 17
Luxemburg och Belgien 3	Schweiz 21
Frankrike 9	Ungern och Krain 5
England 10 (varav 3 på övergång från stil I)[3]	Italien 8

Föremål med stil II i silvertauschering på järn härrröra från följande antal fynd:[4]

Rhenfrankiskt område 6	Baden 2	Bayern 2	Jura 1	Côte-d'Or 1
Belgien 1	Württemberg 7	Schweiz 10	Doubs 1	Italien 1

---

[1] Några runda spännen med prässade bleck äro dock även kända från rhenfrankiskt område.

[2] Från områden, där stil II är väl representerad, upptages ej föremål med starkt degenererad och okaraktäristisk ornamentik.

[3] Föremål med djurhuvuden av typ fig. 1:10—11 äro ej upptagna.

[4] Förteckningen omfattar föremål med djurhuvuden av typ fig. 2.

Om vi undantaga fyra silvertauscherade föremål, varav ett från Belgien och tre från gränsområdet mot det burgundiska Schweiz, uppträder stil II i Gallien endast å gjutna föremål. Djurornamentiken å sistnämnda föremål utgöres vanligen av fullt utvecklade eller degenererade huvuden; däremot saknas tydliga övergångar från stil I. I två fynd, ett från Luxemburg, ett från dep. Oise, förekomma S-formigt böjda djur med bandartade kroppar. Å söljan Barrière-Flavy, Pl. XXVII : 3 är stil II likaledes yttäckande, om ock starkt degenererad och sönderfallande. För övrigt uppträder stilen endast i form av djurhuvuden utmed kanterna. Den från östligare belägna områden så välkända föreningen av ren bandornamentik och djurhuvuden i stil I och II är okänd i Gallien. Härav framgår, att Gallien icke deltagit i utvecklingen av stil II, och att det endast varit svaga impulser från rhenfrankiskt eller burgundiskt område, som fört den ifrågavarande djurornamentiken till detta land.

Under 500-talets senare hälft börjar Galliens degermanisering och isolering från den germanska världen. I stället införlivas vid denna tid Italien med det mellaneuropeiska kulturområdet, och de stora stråkvägarna för germanfolkens förbindelser gå nu mellan Skandinavien, Mellaneuropa och Italien; men Gallien ligger utanför den germanska intressesfären. Under detta skede faller utvecklingen av stil II. Vi hava följt denna stils utveckling och funnit, att tyngdpunkten i densamma varit förlagd till Sydtyskland och Rhenområdet. Skandinavien stod visserligen icke helt utanför den begynnande utvecklingen av stil II, men det var dock huvudsakligen i Mellaneuropa som denna försiggått, och härifrån återvände stilen sedan till djurornamentikens hemland i norr. Denna uppfattning, till vilken vi kommit genom en typologisk analys av sambandet mellan stil I och II, bestyrkes även därav, att samtidigt med stil II i Skandinavien uppträda en rad nya fornsakstyper, vilka sakna förutsättningar därstädes, men däremot besitta nära motsvarigheter på kontinentalgermanskt område. Bland den svenska

Vendeltidens nya fornsaksformer märkas följande av kontinentalgermanskt ursprung:[1] prässade bleck med bandflätning och djurornamentik, remändbeslag av typ Salin fig. 334, fyrkantiga remkorsningsbeslag av typ Salin fig. 545—47, runda spännen eller knappar på sköldbucklor med djurhuvuden i stil II, vanligen i triskele- eller hakkorsform (utan hörn), S-formade fibulor med djurhuvuden i stil II, fibulor eller beslag i form av en krumböjd fågel med huvud i stil II, söljor med sköldtorn, runda och genombrutna skivor, snäckor från Indiska oceanen, ringsvärd. I det följande lämnas en kortfattad översikt över dessas utbredning på kontinenten.

De prässade bleckens utbredning har förut behandlats. Talrikast uppträda de i Italien och Sydtyskland, men saknas däremot så gott som fullständigt i Gallien.

Remändbeslag av typ Salin fig. 334 äro kända i ett fynd från trakten av Worms, ett från Zasenhausen, O. A. Cannstadt (Würt.), ett från Gammertingen (Hohenzollern), ett från Adony, Com. Fehér (Ungern), ett från Nocera Umbra i Italien samt ett från Waplitz, Kr. Ortelsburg (Ostpr.). Ett remändbeslag av närbesläktad typ härrör från departementet Aisne i Frankrike.

Fyrkantiga remkorsningsbeslag av typ Salin fig. 545—47 eller närstående förekomma i ett fynd från Heidesheim vid Ingelheim (Rhenhessen), ett från Ober Saulheim, Kr. Oppenheim (Rhenhessen), ett från Meckenheim (Rhenprov.), ett från Beckum i Westfalen, ett sannolikt från Baden, ett från Gammertingen (Hohenzollern), ett från Altenstadt vid Geisslingen (Würt.) samt ett från Cividale i Italien. Det sistnämnda fyndet utgöres av två beslag med bandornamentik och djurhuvuden i stil II.[2]

Runda spännen eller knappar med djurhuvuden i stil II i triskele- eller hakkorsform eller i rad utefter kanten äro kända i två fynd från mellersta Tyskland, nio från rhenfrankiskt om-

[1] Därmed är icke sagt att samtliga föremål äro importerade eller ens slaviska kopior av utländska förebilder.

[2] Enligt benäget meddelande av Riksantikvarie Salin.

råde, ett från Baden, ett från Württemberg, ett från Bayern och ett från Ungern.[1] I Gallien saknas de. Å longobardiska sköldbucklor från Italien förekomma triskeleformade toppbeslag med djurhuvuden, försedda med spetsig haka och rovfågelnäbb, men saknande den för stil II utmärkande ögoninfattningen.

Om ornamentiken å ett spänne av nyssnämnda slag i stället för att gå i cirkel skulle dragas ut rätlinigt, uppstår en ornamentik av typ Salin fig. 551—554, bestående av efter varandra gående vågor med ett djurhuvud vid varje vågtopp. Det förefinnes alltså ingen anledning att (såsom Lindqvist gjort) härleda detta inom den svenska Vendelkulturen så välkända motiv ur klassiska akantusrankor (kejsartidens!).

S-formade fibulor uppträda under 500-talets förra hälft särskilt talrikt i det frankiska Gallien. De fortleva emellertid till århundradets slut och hava också i ett fåtal fall blivit influerade av stil II. En gallisk fibula av detta slag, anträffad i dep. Aisne, har erhållit djurhuvuden, vilka något erinra om stil II. Fibulor med huvuden i fullt utbildad stil II saknas dock i Gallien, men äro kända i ett fynd från Mörstadt i Rhenhessen (Salin fig. 186), ett från Mainz, ett från Schretzheim i Bayern, ett från trakten av Zürich i Schweiz, ett från Lussy i Schweiz, ett från Krainburg och ett från Cividale i Italien. Fibulan från Cividale är av fullkomligt samma typ som den från Schretzheim, och båda äro så när som på djurhuvudet täckta med granater.

Fibulor eller beslag i form av en krumböjd fågel med huvud i stil II kunna härledas ur vissa frankiska fågelfibulor från 500-talet. De förra äro emellertid, liksom överhuvud taget föremål i stil II, sällsynta i Gallien, men hava sin huvudsakliga utbredning vid Rhen och i Sydtyskland. Fynden fördela sig på sätt, som framgår av följande förteckning:

[1] Djurhuvuden i triskele- eller hakkorsform förekomma även å runda granatspännen, exempelvis Salin fig. 195 b. Kanske skall man kunna föra motivet tillbaka till sådana tidiga former, som representeras av granatspännet från grav 72, Weimar (Götze, *Die altthür. Funde von Weimar*, Berlin 1912, fig. sid. 72).

Marchélepot, dep. Somme 1.
Ampilly, dep. Côte-d'Or 1.
Schwarzrheindorf, Kr. Bonn 1.
Engers a. Rh. 1.
Kärlich a. Rh. 1.
Eichloch vid Wörrstadt i Rhenhessen 1.
Wörrstadt i Rhenhessen 1.
Göppingen i Württemberg 1.
Donaukreis i Württemberg 1.
Inzingen i Bayern 1.
Schretzheim i Bayern 1.
Ungern 1.

Söljor med sköldtorn förekomma över så gott som hela det kontinentalgermanska området, utom längst i öster. De äldsta typerna (med begynnande sköldtorn) saknas i Skandinavien.

Runda och genombrutna skivor äro talrika i Sydtyskland och vid Rhen samt förekomma även i Gallien. De med djurornamentik i stil II saknas emellertid å sistnämnda område.

Indiska snäckor äro vanliga i sydtyska gravfynd och uppträda även i rhenfrankiska. I Gallien synas däremot fynd av detta slag vara mycket sällsynta.

De skandinaviska ringsvärden äro till sitt ursprung något osäkra. Såsom Montelius och Salin framhållit, äro de äldsta ringsvärden, alltså med lös ring, endast kända från England. De yngre typerna med fast ring uppträda däremot talrikare på kontinenten än i England. Ett sådant fynd härrör från Concevreux i dep. Aisne, ett annat från Kastel vid Mainz. Å ett svärdskidebeslag från Gutenstein vid Sigmaringen återgives i drivet arbete en människoliknande varelse med rovdjurshuvud, beväpnad med spjut och ringsvärd (Lindenschmit IV, Pl. 29). Denna bild har nära motsvarighet å en av Torslundaplåtarna (*Svenska Fornsaker,* fig. 520). Vidare är enligt benäget meddelande av docent Sune Lindqvist ringen till ett dylikt svärd anträffad å gravfältet vid Schretzheim i Bayern.[1] Slutligen härröra även ett par ringsvärd från det longobardiska gravfältet

[1] Från Schretzheim härrör även ett svärd utan ring, vilket genom knappens form och ornamentik nära ansluter sig till vissa svenska svärdstyper från Vendeltiden (jfr Harbauer, *Katalog d. merow. Alt. von Schretzheim,* Dillingen 1900—1901, Del I, fig. 37 och Montelius, *Svenska fornsaker,* fig. 411 b).

vid Nocera Umbra i Italien.[1] Ehuru den nordiska kulturen vid 600-talets början sannolikt även stått i förbindelse med Västeuropa, synes det därför ingalunda helt uteslutet, att ringsvärden införts till Skandinavien från samma håll som så många andra av Vendeltidens fornsakstyper. Frågan må dock tills vidare lämnas öppen.

Ett förhållande, som i detta sammanhang förtjänar särskild uppmärksamhet, är det under Vendeltiden starkt ökade intresset för planslipade granater i cellinfattning. Under 500-talets förra del erhålla de mellaneuropeiska spännetyperna såsom en följd av det starka frankiska inflytandet ofta infattade granater, och enklare granatinfattade fornsakstyper av frankisk karaktär, såsom runda, rosett- eller S-formade fibulor, fortleva i Mellaneuropa under hela århundradet. Efter 500-talets mitt börjar emellertid det frankiska inflytandet avtaga och samtidigt försvinna granaterna från de mellaneuropeiska spännetyperna. Det är då anmärkningsvärt, att vid 500-talets slut den gamla granatindustrien åter lever upp, och att granater i cellinfattning åter börja uppträda å föremål av icke frankisk karaktär, exempelvis å spännet från Wittislingen i Bayern (Salin fig. 151) och å skandinaviska ryggknäppsspännen från 600-talet. Vad Skandinavien beträffar, är det mycket möjligt, att granatindustriens uppblomstring kunnat bero på ökade förbindelser över Nordsjön. Men även en annan väg stod nu öppen, ledande tvärs över kontinenten från det longobardiska Italien. Och longobarderna hade i Italien kommit i beröring med den östgotisk-bysantinska granatindustrien, och månget praktfullt cloisonnéarbete vittnar om guldsmedskonstens utveckling under deras tid. Kanske äro därför Vendeltidens skandinaviska granatarbeten delvis uppkomna under longobardiskt inflytande.

I Tors hög vid Gamla Upsala hava anträffats några fragment av guldarbeten med granater i tät cellinfattning, prov på den mest förfinade cloisonnéteknik. Samma hög innehöll

[1] Venturi, *Storia dell'arte italiana* II, Milano 1902, fig, 27—28.

även en benskiva, ornerad i stil II, samt en kamé med bilden av en hornblåsande amorin.[1] Denna kamé är icke produkten av Nordens barbariska konst, utan av klassiskt ursprung. Men det är tydligen icke från kejsartidens klassiska kultur den kommit, utan väl sannolikt från det longobardiska Italien. Kaméer äro också kända från flere longobardiska (eller bysantinska) guldsmedsarbeten; de förekomma bl. a. på Theodolindas bokband i Monza.[2]

Jag kan icke värja mig för intrycket, att även de prässade blecken från Odens hög vittna om longobardiskt inflytande.[3]

Det ovan sagda ger oss alltså en föreställning om de livliga förbindelser, som vid 500-talets slut och 600-talets början måste hava rått mellan Skandinavien, Sydtyskland och det longobardiska Italien. Man skulle nästan vara böjd för antagandet, att svenskar på ett eller annat sätt varit engagerade i de folkrörelser, som stodo i samband med longobardernas infall i Italien.

Emellertid förblir den kulturella samhörigheten mellan de tre stora germanområdena endast av kort varaktighet. Snart nog avskilja sig longobarderna från den germanska kulturgruppen och dragas alltmer in i den bysantinska intressesfären. Detta måste hava försiggått ganska tidigt på 600-talet, ty stil II hinner, som sagt, aldrig nå sin fulla utveckling i Italien, förrän den gammalgermanska konsten därstädes börjar dö bort.

I Sydtyskland fortlever den germanska konsten längre än i Italien, och här når också stil II en ganska rik utveckling. Redan före den begynnande utvecklingen av stil III synes emellertid den gammalgermanska djurornamentiken hava försvunnit från kontinenten eller i varje fall spelat ut sin roll därstädes. Det sista i det arkeologiska materialet skönjbara tecknet på ett samband mellan Skandinavien och det germanska Mellaneuropa är uppträdandet av djurornamentik i fält eller

[1] Hildebrand, *Grafhögarna vid Gamla Upsala* (*Månadsbl.* 1876) sid. 258.

[2] Haupt, *Die älteste Kunst der Germanen*, Leipzig 1909, Pl. XI.

[3] Lindqvist, anf. arb. fig. 19.

medaljonger. I Sydtyskland och vid Rhen utvecklas liksom i Skandinavien runda spännetyper med översidan prydd med runda knoppar och djurornamentik i fält eller medaljonger. Dylika spännen uppträda i Skandinavien först i samband med stil III, på kontinenten däremot i förening med stil II, vilket utvisar, dels att den ifrågavarande utvecklingen tagit sin början något tidigare på kontinenten, dels att den skandinaviska kulturen ännu så sent som omkring år 700 mottagit impulser från germanområdet i söder. Detta är emellertid det sista livstecknet från den gamla kontinentalgermanska konsten. Under de följande århundradena får den nordiska kulturen visserligen mottaga allehanda impulser utifrån, men dessa besitta ej längre den gammalgermanska prägeln, utan gå tillbaka på orientalisk-bysantinska inflytelser.

Den germanska konsten på kontinenten avlöses under loppet av 600-talet av den orientalisk-bysantinska. Det första mötet mellan de båda konstarterna se vi kanske i föreningen av band- och djurornamentik. Tydligare framträder emellertid beröringen dem emellan å de burgundiska söljorna, där stil II uppträder i samband med vingade lejon och klassiskt formade akantusrankor (Salin fig. 664, 415). Stil II och bladrankor iakttagas även å föremål i gravfyndet från Wittislingen i Bayern (Salin fig. 414). De stora galliska söljorna med sköldtorn äro ofta prydda med en rik bandornamentik samt avbildningar av fiskar, fåglar eller fyrfotadjur av ogermansk karaktär (Barrière-Flavy, Pl. XXVIII—XXXII m. fl.). Mycket skarpt framträder här kontrasten mellan den starkt degenererade gammalgermanska konsten (exempelvis Barriére-Flavy, Pl. XXVII : 3, LII : 4) samt de tidigaste, något barbariserade produkterna av den bysantinska stilen. Denna sistnämnda konstart är det sålunda som under 600-talet segrar över den germanska på kontinenten och som mot vikingatidens slut även erövrar Skandinavien.

Det råder en påfallande skiljaktighet i sättet, på vilket det germanska Skandinavien reagerade mot den klassiska konstens inflytelser under kejsartiden och under vikingatidens sista skede.

Under kejsartiden var den germanska beröringen med romersk kultur mycket intim, men resultatet härav blev i huvudsak endast en stegrad import från de romerska provinserna samt en del konstnärliga impulser, vilka snart omvandlades efter germansk smak och förlorade sin klassiska prägel. På liknande sätt reagerade till en början Skandinavien mot de främmande inflytelserna under vikingatiden. Det främmande togs upp och germaniserades eller stöttes åter bort såsom oanvändbart. Det, som på 600-talet inträffat på kontinenten, skedde emellertid slutligen även i Skandinavien. Den gamla nationella konsten förlorade så småningom liksom sin livskraft och tynade bort och dog samtidigt med att den pånyttfödda klassiska konsten alltmer motståndslöst började upptagas. Denna ökade mottaglighet för klassisk konstpåverkan är resultatet av genomgripande förändringar i den germanska folkkaraktären och ett bevis på den kulturutveckling, som hos de skandinaviska folken ägt rum sedan kejsartiden.

De senaste gravundersökningarna i Vreta klosterkyrka

jämte några ord i anledning av Nat. Beckmans "Kungagravar och medeltidshistoria".

Av

CARL M. FÜRST.

I mitt arbete: *När de döda vittna* uti det kapitel, som handlade om: Stenkilska ätten och gravarna i Vreta klosterkyrka, lämnade jag en redogörelse för undersökningarna av gravarna med deras innehåll i det s. k. Ragnvald Knaphövdes gravkapell samt för de slutledningar, som jag ansåg mig därav kunna draga. Jag vill hänvisa till detta arbete, men här dock framdraga några vik-